

ISTORINIS VILNIAUS KAPITULOS 1926 M.
PROTOKOLAS NR. 83

Išsamiausioje lig šiol ir ištis objektyvioje Palaimintojo Jurgio biografijoje (lietuviškas vertimas: Tadeusz Górski MIC, *PALAIMINTASIS JURGIS MATULAITIS*, Marijonų talkininkų centro leidykla, Kaunas, 2009, p. 429) minimas kažkoks Vilniaus kapitulos pareiškimas, kuriame ji vyskupą Matulevičių vadina lietuvių ir gudų šoviniu, bet kartu su pagarba pripažįsta jo dvasios didybę. Kas tai per dokumentas? T. Górskis pateikia jo metriką, bet smulkiau nenagrinėja, nes žinias apie jame minimus įvykius yra anksčiau išdėstęs pagal kitus šaltinius.

Pal. Jurgio biografijos tyrinėtojai jau senokai buvo aptikę tą Kapitulos protokolą Nr. 83 Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekoje, Vilniaus kurijos fonde, bet, kiek žinoma, jis nė karto nebuvo ištisai paskelbtas nei Lietuvoje, nei Lenkijoje. Manytume, šį protokolą paskelbus, bus išlaikyta taisyklė *audiatur et altera pars*, nes išgirsime visą Vilniaus vyskupo Jurgio kritikų argumentaciją. Šiandieniam skaitytojui daug kas jame greičiausiai atrodys sunkiai tikėtina, bet jis gyvai parodo tą nepaprastą įtampą, kurioje teko Ganytojui darbuotis ir aukotis... ir mylėti.

Didžiąją protokolo dalį sudaro ištisai cituojamas 1918 m. spalį-lapkričių-gruodį vykęs Kapitulos susirašinėjimas su apaštaliniais vizitatoriais Lenkijai arkivyskupu Akile Račiu (Achille Ratti), būsimuoju popiežiumi Pijumi XI. Kai Vatikane nusvėrė įsitikinimas, jog istorinei Lietuvos sostinei, nors labai nutautėjusiai, dera skirti vyskupą lietuvi, buvo ieškoma apaštališka dvasia pasižyminčio kandidato, kuris gebėtų vadovauti šiai didžiulei, tautinių įtampų draskomai vyskupijai. Norėdamas būti apdairus ir nešališkas, Apaštalų Sostas pasinaudojo žymių Bažnyčios vadovų lenkų – patriarcho Vladislavo Zaleskio ir kitų – patarimu skirti Vilniaus vyskupu kunigą profesorių Jurgį Matulevičių, pasižymėjusį asmens kilnumu, mokslu ir katalikiška socialine veikla Varšuvoje. Apaštalų Sostui ir jo atstovui Račiui buvo didelis netikėtumas, kai prieš iškilių lenkų

hierarchų pasiūlytą kandidatą pasiūliausė lenkiškoji Vilniaus vyskupijos Kapitula. Garbieji prelatai ir kanauninkas tarytum dėkoja Apaštalo Sostui už skiriamą ganytoją vienuolika metų „našlavusiai“ diecezijai ir čia pat prieštarauja paskyrimui vien dėl to, kad skiriamas lietuvis, nors neturi jo asmeniui jokių priekaištų. Nuncijus bando juos raminti, tiesiog gėdinti, bet ir vėl gauna atsakymą su išsisukinėjimais ir skiriamojo vyskupo puolimais. Nedažnas toks potyris Vatikanui.

Toliau protokole dėstomi įvairūs vyskupijoje įvykę nesusipratimai, dažniausiai kilę dėl perdėto (ypač lenkų veikėjų) tautinio uolumo. Pavyzdžiui, jie įsitikinę, jog Ganytojas kaltas, kad lenkų aktyvistai vyskupo skirtus lietuvius kunigus prievarta išveža iš parapijos, kitur tie patys aktyvistai neleidžia vyskupo skirtam kunigui sakyti pamokslo lietuviškai ar gudiškai arba parapijiečiams ne lenkiškai giedoti mišrios parapijos bažnyčioje.

Su kuo solidarizuojasi garbingieji dignitoriai tokiais atvejais?!

Daug ką sako pačios protokolo sukūrimo aplinkybės. Jis parašytas praėjus metams su viršum po vyskupo Jurgio išvykimo ir tik sulaukus arkivyskupo Romualdo Jalbžykovskio atvykimo, t. y. tada, kai protokolo autoriams negrėsė joks pabarimas ar papeikimas. Antra, protokolas be datos, jo surašymo laikas nustatomas tik pagal prieš jį ir po jo einančių dokumentų datas, taigi po 1926 m. rugsėjo 15 dienos protokolo Nr. 82 ir prieš arkivyskupo Matulaičio mirtį 1927 m. sausio 27 d. Trečia, po protokolu (pagal rašyseną atrodo – kan. Liubianeco¹ kūrinys) trūksta kurijos kanclerio prelato Liucijono Chaleckio parašo. Nors prel. Chaleckis,

¹ Kan. Karolis Liubianecas, kunigų seminarijos vicerektorius ir žymus labdaros veikėjas, buvo kilęs iš mišriakalbės Nočios parapijos. Vyskupas Juozapas Matulaitis-Labukas čia rašančiam pasakojo tokią istoriją. Pirmojo pasaulinio karo metais būdamas klierikas, per kažkuriuos Vilniaus Katedros atlaidus buvo paskirtas užrašinėti lietuvių tikinčiųjų aukas šv. Mišioms, o kitas kolega – lenkų. Taigi priėjo prie jo lietuviškai kalbant moteris ir tarp kita ko pasakė: „Turiu brolių kunigą Liubėną“. Taigi matome dar vieną tautinio pasirinkimo tragediją. Antrojo pasaulinio karo metais kan. Liubianecas buvo Senosios Vileikos klebonas ir dekanas, turėjo arkivyskupo generalvikaro įgaliojimus Sovietinėje Baltarusijoje esančiai Vilniaus arkivyskupijos daliai, 1942 m. buvo hitlerinių okupantų sušaudytas. Kadangi nebuvo su daugybe kitų karo meto lenkų kankinių 1999 m. beatifikuotas, matyti, jo žūties priežastis bus buvusi daugiau tautinė negu religinė. *R. i. p.*

J. Matulaičio studijų Peterburge draugas, nepritarė vyskupo požiūriui į baltarusių (J. Matulaitis savo *UŽRAŠUOSE* juos vadina baltgudžiais) tautinį atgimimą, visą kitą jo laikyseną ir veiklą gynė ir susilaukdavo nemalonumų. Prel. Chaleckis iki mirties išlaikė labai pagarbų vyskupo Jurgio atminimą. Jis ir į protokolų knygą įrašė žinią apie jo mirtį ir nebaigtą savo su kun. dr. Viskantu kelionę į laidotuves.

Dėkui Dievui, vykstant Vatikano II Susirinkimui, visi 22 jame dalyvavę Lenkijos vyskupai (pradedant primu kardinolu Stefanu Višinskiu, baigiant neseniai išventintu vyskupu Karoliu Vojtyla) pasirašė popiežiui prašymą paskelbti Jurgį Matulevičių palaimintuoju, šitaip nubraukdami savo tautiečių vilniečių prieš keturis dešimtmečius skelbtus kaltinimus.

Protokolo pabaigoje pasakyta: „Kiek daug vyskupas Matulevičius, turėdamas tokias nuostabias proto ir širdies savybes, galėjo nuveikti Bažnyčiai mūsų vyskupijoje, jei ne tas nelaimingas lietuviškas ir baltgudiškas šovinizmas!“ Galėtume savo ruožtu tarti: kiek dar daug gero galėjo vyskupas Matulevičius vyskupijoje nuveikti, jeigu ne artimiausių, didžiai patyrusių bendradarbių antilietuviškas ir antigudiškas šovinizmas...

*Kun. Vaclovas Aliulis, MIC
Vilnius, 2010 05 08*

(P. 251)*

Vilniaus Vyskupas

Varšuva, 1925 m. rugpjūčio 3 d.

GARBINGAJAI VILNIAUS KATEDROS KAPITULAI

Vien tik rūpindamasis didesne Dievo garbe ir Bažnyčios gerove, prašiau Šventąjį Tėvą teiktis atleisti mane iš Vilniaus Vyskupo sosto. Šventasis Tėvas, iš kurio savo gyvenime esu sulaukęs daug malonių, dėl savo gerumo teikėsi patenkinti mano prašymus ir suteikė man ir tą malonę, kad nuėmė nuo mano silpnų pečių Vilniaus vyskupijos valdymo našta, kaip liudija Valstybės sekretoriaus, Jo Eminencijos kardinolo Gaspario š. m. liepos 14 d. raštas, kurio nuorašą pridedu.

Todėl garbingoji Kapitula nuo šio rašto gavimo momento turi laikyti, jog Vilniaus vyskupo sostas yra vakuojantis, ir pagal kanoninės teisės nurodymus privalo surengti Kapitulos vikaro rinkimus.

Visai garbingajai Kapitulai nuoširdžiai dėkoju už man rodytą palankumą ir pagalbą valdant vyskupiją. Taip pat drįstu per gerbiamąją Kapitulą perduoti nuoširdžią padėką visiems Kurijos darbuotojams, nes jie kartu su manimi dalijosi kasdiene našta ir rūpesčiais.

O visiems broliams kunigams ir visiems Vilniaus vyskupijos tikiesiems atsisveikindamas iš visos širdies siunčiu pasveikinimą Viešpatyje ir ganytojišką palaiminimą. Užtikrinu, kad maldose visada prisiminsiu Vilniaus vyskupiją ir prašysiu Aukščiausiąjį, kad jos gyventojai labiau paisytų to, kas jungia ir vienija, o ne to, kas gali juos išskirti, kad tarp jų viešpatautų meilė ir santaika, kad visi taptų viena Kristuje, kad tasai Kristus suteiktų jiems tikrąją ramybę ir visokią palaimą bei visokeriopą laimę šiame ir būsimame gyvenime.

/-/ Vyskupas Jurgis Matulevičius

Laiško paraštėje: „Gavau 1925 m. rugpjūčio 4 d.. + Vyskupas Kazimieras“

* Tekstus iš lenkų kalbos vertė Teresė Danguolė Šniūrevičienė, iš lotynų kalbos – kun. Vaclovas Aliulis.

67.

(P. 294) 82.

PROTOKOLAS

1926 m. rugsėjo 15 d. Dalyvauja visi Kapitulos nariai, išskyrus prel. Volodžko.

Apaštalu Sosto nurodymu buvo perskaityta Jo Ekscelencijos arkivyskupo metropolito Romualdo Jalbrzykovskio nominacinė bulė į Vilniaus arkivyskupo sostą.

Nutarta įsteigti Alionių ir Bialoviežo parapijas.

+ Kazimieras Michalkevič, vysk.
Prelatas Hanusovič
Kun. Prelatas J. Sadovski
Prelatas Savicki
Prelatas J. Ušilo
Kun. Kanauninkas Karolis Liubianec
Kun. Chalecki

PROTOKOLAS

VYSKUPO JURGIO MATULEVIČIAUS VYSKUPIJOS VALDYMAS¹

Vyskupas Jurgis Matulevičius, Andriaus ir Uršulės sūnus, gimė 1871 m. balandžio 28 d. Suvalkų krašto Marijampolės apskrities Lūginės kaime. Baigęs Marijampolės gimnaziją, įstojo į Kielcų dvasinę seminariją. 1893 m. rusų valdžiai šią seminariją uždarius, mokėsi

¹ Nėra numerio ir datos. Atrodo, protokolas kapitulos narių pasirašytas pavieniui, be posėdžio (*Red.*).

Varšuvos seminarijoje, kurią baigė 1895 m. Kaip išskirtinai gabus ir pavyzdingai darbštus, buvo pasiūstas į aukštąsias studijas Peterburgo Dvasinėje Akademijoje. Ten 1898 m. įgijo teologijos kandidato, o kitais – (p. 295) teologijos magistro laipsnį *cum eximia laude*². Gavęs Kunigystės šventimus, kurį laiką ėjo vikaro pareigas Kielcų vyskupijoje, tačiau netrukus išvyksta toliau studijuoti Šveicarijos Fribūre, kur 1902 m. gauna teologijos daktaro laipsnį, puikiai išlaikęs egzaminus ir parašęs traktatą *Doctrina Russorum de statu iustitiae originalis*³ (Kraków 1903). Šis darbas yra vienas iš nuodugniausių šiuolaikinės stačiatikių teologijos traktatų.

1902 m. grįžęs į Lenkiją, buvo Kielcų Seminarijos profesorius ir inspektorius; po dvejų metų dėl silpnos sveikatos išvyksta iš Kielcų ir apsistoja Varšuvoje. Čia jis nepailstamai darbuojasi nuo 1904 iki 1907 m. krikščioniškojo socialinio darbo srityje, redaguoja jos spaudos leidinį „Pracownik Polski“, dažnai skaito konferencijas, paskaitas, veda pokalbius, kartu yra daugelio mokyklų tikybos mokytojas bei daugelio slaptų vienuolių siela: vienas organizuoja ir kuria jų įstatus, kitoms vadovauja ir yra nuolatinis jų vadovas, beveik visoms yra patarėjas, o labai daugelio – nuodėmklausys. 1907 m. jis pakviečiamas dirbti Peterburgo Dvasinės Akademijos profesoriumi, čia iš pradžių dėsto sociologiją, paskui – specialiąją dogminę teologiją. Kun. Matulevičius čia taip pat dirba socialinį darbą, rūpinasi darbininkais ir dažnai rašo straipsnius į lietuvišką spaudą. 1911 m. paskiriamas Akademijos inspektoriumi, tačiau kartu jis brandino kilnesnę mintį: pasirūpinti tuo metu beišmiršančia Kunigų marijonų vienuolija ir pašaukti į ją asketišką apaštališkos dvasios kunigų.

Tais pačiais 1911 m. jis išvyksta iš Peterburgo į anuometinį Fribūrą Šveicarijoje. Ten trejus metus buvo teologų bendrabučio rektoriumi. (p. 296) Tuo metu užbaigia naują buvusiųjų Kunigų marijonų vienuolijos įstatų redakciją. Tam reikalui gauna naują Apaštalų Sosto patvirtinimą ir iš naujo organizuoja to vienuolinio gyvenimo užuomazgas.

² Su nepaprastu pagyrimu (*lot., red.*).

³ Rusų teologų mokymas apie pirminio teisumo būklę, t. y. prieš pirmųjų žmonių nuodėmę (*lot., red.*).

1914 m., būdamas Kunigų marijonų kongregacijos generolu, grįžta į Varšuvą ir čia ketverius metus savo teologijos žiniomis bei savo asketiškai išugdyta dvasia kuria ką tik atnaujintą Kunigų marijonų kongregaciją. Pašaukimų sparčiai gausėjo. [DVI SU PUSE EILUTĖS IŠBRAUKTOS.] Varšuvos metropolijos vyresnybė su dideliu džiaugsmu žiūrėjo į išganingą šio darbo pradžia, o norėdama paremti šį vaisingą darbą, atidavė generolui Matulevičiui Kūdikėlio Jėzaus bažnyčią mieste ir Bielianų bažnyčią už miesto kunigams marijonams naudotis.

Apie vaisingą kun. Matulevičiaus veiklą Viešpaties vynuogyne žinojo ir Roma. Ir kai vokiečiai 1918 m. Vilnių paliko našlaičiu, ištrėmę apaštalinį administratorių prelatą Kazimierą Michalkevičių, 1918 m. spalio 23 d. Šventasis Tėvas popiežius Benediktas XV paskiria kun. Jurgį Matulevičių Vilniaus vyskupu. Nuo tada prasideda kun. Matulevičiaus vyskupo gyvenimas ir darbas. Kiek nuostabi ir pasigerėjimo verta buvo kun. Matulevičiaus praeitis ir ligtolinė veikla, tiek liūdna ir skausminga ji buvo einant Vilniaus ordinaro pareigas. Norėtume užmerkti akis į tuos septynerius metus nuo 1918 m. gruodžio iki 1925 m. rugpjūčio, nutylėti tą tamsų buvusio mūsų Vyskupo gyvenimo tarpą, tačiau jaučiame atsakomybę (p. 297) istorijai ir savo visuomenei, todėl, nepaisydami skausmo, kurį jaučiame tai rašydami, esame priversti nors bendrais bruožais šioje knygoje įrašyti, ką tuo laiku Bažnyčia išgyveno mūsų Vilniaus vyskupijoje: *historia et veritas nos urgent*.

Vyskupas Matulevičius yra lietuvis ir visada save laikė lietuvių tautos nariu. Ir štai šioje puikioje, išmintingoje ir vienuoliškoje sieloje rado sau vietą nacionalizmas, o veikiau lietuviškas ir baltgudiškas šovinizmas, tiksliau sakant antilenkiškas šovinizmas, kuris tarsis geležinėmis grandinėmis supančiojo šį visais atžvilgiais nepaprastą žmogų, ir dėl to vysk. Matulevičius nepadarė mūsų vyskupijos Bažnyčiai to gero, kurį galėjo padaryti ir kurio iš jo tikėjosi tie, kurie artimiau jį anksčiau pažinojo. Mes čia nedrįstame spręsti, ar šis šovinizmas jau nuo seno buvo giliai užslėptas Vyskupo sieloje ir tik dabar pasireiškė, Vyskupui susidūrus su panašiomis Kaunijos ir Vilnijos sritimis, ar gal veikiau jį Vyskupui primetė Kauno šovinistinė vyriausybė, o Vyskupas dėl politinio nesusi-gaudymo nesąmoningai pasidavė tos vyriausybės reikalavimams ir pagal ją arba veikė, arba pasinerdavo į neveiklumą; vien tik istorija ateityje visa

tai išaiškins, mes tik konstatuojame faktus, iliustruojančius Bažnyčios padėtį vyskupo Matulevičiaus valdomoje vyskupijoje.

Varšuvoje reziduojantis apaštalinis vizitatorius Akilė Ratis (Achilles Ratti) 1918 m. spalio 18 d. pranešė Kapitulos vikarui prelatui Jonui Hanusovičiui, kad Šventasis Tėvas Benediktas XV Vilniaus vyskupu paskyrė kunigą Jurgį Matulevičių. Nuo tos akimirkos, kai Vilniaus visuomenė sužinojo apie šią nominaciją, pasklido visuotinis nerimas ir net kažkoks nepasitenkinimo (p. 298) Apaštalų Sostu jausmas. Lenkų visuomenė tai priėmė kaip vokiečių-lietuvių intrigų pergalę. Juk vokiečiai, atėję į mūsų kraštą, tendencingai ir beatodairiškai protegavo lietuvius bei baltgudžius ir skriaudė lenkus: taip jie elgėsi su mokyklomis, įstaigomis, spauda, davė pinigų lietuvių ir baltgudžių leidiniams, bet slopino lenkų spaudą; Vilniuje jie įkūrė lietuvių vyriausybę „Tarybos“ pavadinimu ir visus Vilnijos žmones, visus, ir visuomeninius, ir ekonominius-ūkinius reikalus stengėsi perduoti tai Tarybai. Rengdamiesi išeiti, vokiečiai atidavė Tarybai maisto atsargas, stakles, dirbtuves, medienos sandėlius lietuviams nemokamai, o lenkams net už pinigus nenorėjo parduoti.

Kelis šiai vokiečių-lietuvių akcijai nepritariančius kunigus vokiečiai išvežė į savo šalies gilumą. Per visą vyskupiją nuskambėjo Rodūnios klebono Viktoro Kochanskio išvežimas į Vokietiją dėl lietuvių machinacijų, o galų gale jie net išvežė į eantį už Reino Maria Laach vienuolyną apaštalinį administratorių prelatą Kazimierą Michalkevičių. Lenkų visuomenei jau buvo žinoma popiežiaus nuncijaus Pačelio telegrama iš Miuncheno prelatui Michalkevičiui, kurioje (dėl vokiečių intrigų) administratoriui buvo priekaištaujama kurstant vieną tautybę prieš kitą ir todėl reikalaujama, kad jis atsistatydintų. Prelatas Michalkevičius dėl to kreipėsi į Vatikaną ir iš ten gavo nurodymą toliau ramiai valdyti vyskupiją. Ir štai 1918 m. birželio mėnesį naktį pas administratorių Michalkevičių įsiveržia Vilniaus miesto burmistras (p. 299) su dar dviem vokiečiais, oficialiai paskelbia, kad Vokietijos vyriausybė nutarė administratorių deportuoti į Vokietiją. Duoda kelias valandas laiko kelionei būtiniams daiktams susikrauti ir reikalauja tik vieno: kad administratorius vyskupijos valdymą pavestų kanauninkui Juozapui Kuktai – vieninteliam Vilniaus Kapitulos nariui lietuviui.

Nepaisydamas pikto, kelis kartus pakartoto burmistro spaudimo, prelatas Michalkevičius to nepadarė ir niekam neperdavė valdyti vyskupijos. Atsitiktinai buvo užėjęs Dvasinės seminarijos profesorius kun. Zigmuntas Levickis, taigi Administratorius kartu su juo naktį, burmistro nustatytą valandą, buvo išvežtas į geležinkelio stotį ir išsiųstas į Vokietiją. Pagal kanonų teisę Kapitula buvo priversta išsirinkti Kapitulos vikarą. Juo buvo išrinktas prelatas Jonas Hanusovičius.

Apie vyskupijos administratoriaus prelato Michalkevičiaus išvežimą ir dar anksčiau Miuncheno nuncijaus Pačelio jam inkriminuotus priekaištus žaibo greitumu sužinojo visas Vilnius ir visa vyskupija. Vokiečių akcija, užsimojusi visokiais būdais Vilnijuje išnaikinti lenkiškumą ir primesti lietuviškumą, visiems tapo aiški ir akivaizdi. Todėl lietuvių tautybės kun. Matulevičiaus paskyrimas Vilniaus vyskupu sukėlė didelį vilniečių nerimą: čia buvo įžvelgiama žiauri vokiečių intriga ir skaudus pasikėsinimas į Vilnijos lenkiškumą. Iš didelio nuolankumo ir pagarbos Apaštalų Sostui niekas nedrįso garsiai prieštarauti, nusilenkė Šventojo Tėvo sprendimui, tačiau bemaž visus apėmė baimė ir nusiminimas. Juo labiau, kad dar nebuvo nurimę dėl taip staigiai sugriebto ir išvežto į Vokietiją administratoriaus prelato Michalkevičiaus likimo, vokiečiai mūsų Bažnyčiai nedavė jokio atpildo. Čia pat eanti Kapitula buvo savo akimis viską regintis liudytojas. Savo šventa pareiga (p. 300) ji laikė visa tai pranešti Šventajam Tėvui. Todėl, atsakydama į apaštalinio vizitatoriaus Akilės Račio laišką dėl kun. Matulevičiaus paskyrimo Vilniaus vyskupu, Kapitula padėkojo Šventajam Tėvui už tėvišką rūpinimąsi Vilniaus vyskupija ir kartu nuolankiai, tačiau atvirai ir sąžiningai išsakė vyskupijos tikinčiųjų nuotaikas.

Štai apaštalinio vizitatoriaus laiškas Kapitulos vikarui prelatui Hanusovičiui ir Kapitulos laiškas vizitatoriui⁴:

Lenkijos Apaštalinė Vizitacija. Varšuva, 1918 m. spalio 18 d., Nr. 183.

Didžiai Gerbiamas Pone. Remdamasis Šventojo Tėvo man duota galia, mielai noru suteikiu Tavo prašytą privačios koplyčios privilegiją

⁴ Lotynų kalba (*Red.*).

Poniai Kunigaikštieniui Oginskai. Suteikimo dokumentą gausi kartu su šiuo mano laišku. Kitus prašymus tuojau pat persiūsiu pačiam Šventajam Tėvui.

Dabar man malonu pranešti Tamstai, Gerbiamasis, ir per Tamstą – Jūsų Kapitulai ir Bažnyčiai, kad turite Ganytoją, Jo Ekscelenciją Gerbiamąjį Poną Jurgį Matulevičių, kurį Vyriausiasis Ganytojas šiomis dienomis teikėsi paskirti Vilniaus Vyskupu, kaip man praneša Vyriausiojo Ganytojo Valstybės Sekretorius, Jo Eminencija Ponas Kardinolas Gasparri. Todėl iš širdies Jus sveikindamas, karštai pavedu save Jūsų maldoms – Jums Viešpatyje atsidavęs

A. Ratti, Apaštalinis Vizitatorius.

Vilnius, 1918 m. spalio 28 d. Jūsų Ekscelencija, Didžiai gerbiamas Pone.

Pastaruoju metu gautas Jūsų Ekscelencijos laiškas rodo palankumą mūsų diecezijai ir ypač jos dvasininkijai. Tuo laišku atsiųstoji žinia apie Vilniaus Vyskupo paskyrimą mus labai nudžiugino, ir aš su Kapitula didžiai dėkojame Apaštalu Sostui už tikrai tėvišką rūpinimąsi, pasireiškiantį Ordinaro paskyrimu mūsų diecezijai. Kartu dėkojame Jūsų Ekscelencijai (p. 301) už atsiųstą laišką ir tą didelį palankumą, kuris jau ne kartą mums yra parodytas.

Kad Apaštalu Sostas skiria Vyskupą, tai turėtų džiuginti ir tikinčiuosius, ir dvasininkiją; tačiau Jo Ekscelencijos Pono Jurgio Matulevičiaus paskyrimas, – kaip su sielos skausmu laikome savo pareiga pranešti, atrodo visiškai kitaip: Dauguma dvasininkijos ir liaudies patiria sumišimą ir dvasinį slogutį, būdami netikri ir abejodami dėl mūsų diecezijos likimo ir dėl būdo, kuriuo ji bus paskirtojo Vyskupo valdoma. Vilniaus diecezijoje daugių daugiausia šešta dalis yra lietuvių, o nuo 1904 metų iki šiol lietuviai nacionalistai ne kartą sukėlė didelius sąmyšius ir dabar nesiliauja tai darę, – todėl Jo Ekscelencijos Vyskupo Matulevičiaus, lietuvio, paskyrimas sukėlė nuoskaudos jausmą Apaštalu Sosto atžvilgiu, būtent dėl to, kad Vilniaus Vyskupu yra parinktas lietuvis. Tikinčiojoje liaudyje ir dvasininkijoje matomą nepasitenkinimą vargiai pašalintų lenkų tautybės Vyskupu Sufraganų paskyrimas.

Liekame kupini pagarbos ir nuolankumo Jūsų Ekscelencijai

Kapitulos Nariai: Baiko Karolis, Hanusovič Jonas, Sadovski Jonas, Savicki Antanas, Volodžko Pranciškus, Ušilo Jonas, Liubianec Karolis.

Apaštalinis Vizitatorius Ratis nedeldamas atsakė į šį Kapitulos laišką. Jame Akilė Ratis aiškiai išreiškė savo nepasitenkinimą ir pareikalavo, kad Kapitula šiuo reikalu pasisakytų kitaip. Kapitula ir antrame savo laiške, laikydama taisykle, jog Šventasis Tėvas privalo turėti tikslias žinias apie kiekvieną vyskupiją, stengėsi išaiškinti, jog ji iš savo pusės deda ir dės visas pastangas nuraminti visuomenę ir gerai nuteikti ją naujojo Vyskupo atžvilgiu, tačiau, vadovaudamasi sąžine, neturi teisės nuslėpti nuo Šventojo Tėvo, kokias nuotaikas sukėlė vyskupijoje ši nominacija. Pateikiame abu šiuos laiškus originalo kalba⁵.

(P. 302)

Lenkijos Apaštalinė Vizitacija. Varšuva, 1918 m. lapkričio 12 d., Nr. 208.

Didžiai Gerbiami Ponai. Jūsų laišką, rašytą šių metų spalio 28 d., gavau per p. Strumilą, per jį mielu noru ir šį laišką siunčiu. Jūsų laiške yra puikių dalykų, kurie neabejotinai rodo Jūsų (Tavo, Didžiai Gerbiamas Kapitulinis Vikare, ir Didžiai Gerbiamų Vilniaus Bažnyčios Kapitulos narių) dėkingumą, ir tai besąlygišką, mūsų Šventajam Tėvui ir Viešpačiui, Popiežiui Benediktui XV, už Jūsų Ordinaro parinkimą ir paskyrimą. Tą Jūsų dėkingumą ir pagiriu, ir sveikinu, ir už jį Dievui dėkoju.

Tai aiškiai rodo, kad Jūs tinkamai įvertinate Vyriausiojo Ganytojo palankumą ir geradarybę, o kartu suvokiate, jog esate skolingi dvaininkijai ir tikintiesiems (nes pastatyti ant kalno ir ant žibintuvo), kad visiems šviestumėte pavyzdžiu visokiais atvejais, o pirmiausia pasižymėtumėte pagarba, sūnišku ir džiugiu klusnumu bei meile Kristaus Vikarui, ypač kai reikalas susijęs su Vyskupo parinkimu; – tai yra viena svarbiausių Vyriausiojo Ganytojo pareigų, – o jam Petro asmenyje yra paties Viešpaties Kristaus pasakyta: „Ganyk avinėlius... ganyk avis...

⁵ Lotyniškai (*Red.*).

Stiprink savo brolius⁶...Visiems tikintiesiems tai yra aišku ir šventa, o juo labiau Jums privaloma (kaip patys liūdnam rašote), kad ne visi Vilniaus dvasininkijoje ir tikinčioje liaudyje pasekė Jūsų pavyzdžiu, bet atvirksčiai, dauguma jaučia sumišimą ir dvasios slogutį, būdami netikri ir abejodami diecezijos likimu, juo labiau sumišę ir susisieloję, net įsiskaudinę Apaštalų Sosto atžvilgiu...

Stebina ir liūdina tokios nuotaikos, pasireiškiančios visokiuose katalikų ir dar labiau dvasininkų sluoksniuose, o tarp lenkų dvasininkų ir tikinčiųjų atrodo neįtikėtina, jei kas bent kiek yra susipažinęs su Lenkijos praeities ir dabarties istorija, kurios tauriausia esmė išreikiama posakiu: „Polonia semper fidelis“⁷. Sakau, ištikima (P. 303) visais atžvilgiais, bet ypatingai ir būdingai klusnumu, kūniška meile ir maldinga pagarba Šventajam Sostui ir Romos Popiežiui. Aš pats esu tokių jausmų ir tokios ištikimybės liudytojas, nes pats savo akimis, didžiai sujaudintas ir padrąsintas, tai mačiau visose mano aplankytose Lenkijos srityse: Čenstochovos ir Kielcų, Sandomiežo ir Chelmo, Liublino ir Varšuvos, Polocko ir Vladislavko. Neabejojau, kad tą patį pamatysiu ir lankydamasis pas Jus: (mat labai troškau ir jau rengiausi atvykti) prie Jūsų durų ir į Vilniaus Bažnyčią, daugeliu atžvilgiu garsingą. Net ir dabar, nepaisant to, ką rašote, neabejoju tai pamatysiąs, kai tik atvyksiu, o atvyksiu, jei Dievas leis, kai tik bus galima kuriam laikui ištrūkti iš Varšuvos.

Manau, kad tą sąmyšį, skausmą ir apmaudą, apie kuriuos rašote, bent pradžioje sukėlė turbūt nedaugelis geros valios žmonių, kuriuos klastingai apgavo sielų priešas, o jau jie turbūt apgavo ir kitus. Norėčiau tikėti, kad jau tikrai daugeliui sugrįžo tiesos šviesa ir deramas paklusnumas Vyriausiajam Tėvui bei pasitikėjimo jausmas, ypač kad Jūs patys žodžiu ir pavyzdžiu skatinate ir mokote. Juo lengviau galėsite skatinti, jeigu paskelbsite ir visiems duosite sužinoti tikriausią tiesą, kurią aš pats liudiju Dievo ir žmonių akyse, kad Šventasis Tėvas Jūsų Ordinaro parinkimą ir paskyrimą Viešpaties akivaizdoje svarstė ne tik kaip visada ilgai, bet labai ilgai, dar prieš mano atvykimą, ir nusprendė tik gavęs iš

⁶ Plg.: *Jn* 21, 15-17; *Lk* 22, 32. (Red.)

⁷ „Lenkija visada ištikima“ (lot., Red.).

visų pusių (ir Jūsų pusės) lenkų paliudijimą ir užtikrinimą, kad paskirtasis Ordinaras bus visiems Jums priimtinas. Pagaliau tai nusprendė esant tokioms aplinkybėms, kurios kuo labiausiai apreiškia ir parodo Dievo valią. Ogi ir paprasčiausiomis aplinkybėmis reikia matyti Dievo valią tame, (P. 304) kaip valdoma Bažnyčia, pirmiausia – kaip skiriami Vyskupai.

Tie lenkų paliudijimai ir užtikrinimas man atvykusiam ir jau šešis mėnesius tarp lenkų gyvenančiam aiškiai pasitvirtino, taip kad vargiai galėjau tikėti savo akimis, skaitydamas Jūsų laišką. Taigi dėl Jūsų ištikimybės ir prisirišimo prie Romos Popiežiaus neabejoju, kad Jūs šitai skelbsite laiku ir nelaiku, barsite, drausite, raginsite su didžiu kantrumu ir kaip išmanydami, kaip Apaštalas moko; taip veikdami, išganysite ir save, ir savo klausytojus, kaip žada tas pats Apaštalas.⁸

Tuo tarpu aš Jūsų laiško Šventajam Tėvui neperduosiu ir jo turinio jam nepranešiu, idant šiais liūdnais laikais, kupiniais rūpesčių ir slogučių, nepridėčiau Jam dar vieno rūpesčio bei slogučio ir Jis, budėdamas kaip turėsiantis atiduoti apyskaitą už Jūsų sielas, tai darytų ne su džiaugsmu, o dūsaudamas, „nes tai nebūtų Jums naudinga“, kaip priduria apaštalas (*Žyd* 13, 17). Verčiau, jeigu, žinant Jūsų mandagumą mano atžvilgiu ir mano palankumą Jums ir Jūsų dvasininkijai bei liaudžiai, leistina, draugiškai patarsiu, kad greitai savo nusistatymus sugrąžinę prie deramų sūniško prisirišimo jausmų, parašytumėte ir man atsiųstumėte naują laišką, galbūt pačiam Šventajam Tėvui adresuotą, kuriuo išreikštumėte tokius jausmus, padėkotumėte už pagaliau duotą Ganytoją ir pažadėtumėte visų prisirišimą prie jo. Nes tokia yra taisyklė ir išganymo kelias, paties Dievo nustatytas, kad per Vyskupą glaustumės prie jį atsiuntusio Šventojo Tėvo, per Romos Popiežių – prie Bažnyčios, per Bažnyčią – prie Kristaus, per Kristų – prie Dievo, mūsų sielų Tėvo⁹. Paskiausiai pridursiu, kad tai ne mano, bet mano Siuntėjo mintys, nes Pats Šventasis Tėvas, man dalyvaujant ir girdint, bemaž tais pačiais žodžiais tai nusakė savo vainikavimo dieną.

Ir dar turėčiau ką pasakyti, (P. 305), bet verčiau baigsiu su Apaštalu

⁸ Plg.: *Tim* 4, 2; *1 Tim* 4, 16. – *Red.*

⁹ Plg.: *1 Pt* 2, 25. – *Red.*

(3 Jn 13): „Dar daug ką turėčiau Jums rašyti, bet nenoriu rašyti rašalu ir plunksna, Tikiuosi greitai pamatyti Jus ir pasikalbėti gyvu žodžiu“. Melskitės už mane, ir aš melsiuosi už jus, melskimės vieni už kitus, kad būtume išgelbėti¹⁰.

Kristuje Jums nuoširdžiai atsidavęs Achilles Ratti, Apaštalinis Vizitatorius.

1918 M. GRUODŽIO 3 D. VILNIAUS KAPITULOS ATSAKYMAS.

Jo Ekscelencijai, Didžiai Gerbiamam Ponui Achilui Ratti, Lenkijos Apaštaliniam Vizitatoriui.

Didžiai gerbiamas Pone. Jūsų Ekscelencijos š. m. XI.12 dienos laišką gavome. Labai dėkojame už jame išdėstytas pastabas, būdami įsitikinę, kad jos trykšta iš meilės ir palankumo mums kupinos Jūsų Ekscelencijos širdies. Iš savo pusės tvirtai patikiname, kad mes darome visa, ko reikalauja iš mūsų Bažnyčios meilė ir sūniškas klusnumas Apaštalų Sostui. Kuo nuolankiausiai priėmę žinią apie Ekscelencijos Didžiai Gerbiamojo Jurgio Matulevičiaus paskyrimą, tuojau pat delegavome du Kapitulos kanauninkus, kurie jį Marijampolėje pasveikino ir išreiškė jam deramą pagarbą. Iš visų jėgų stengiamės sužadinti dvasininkijoje ir tikinčiųjų širdyse pasitikėjimą ir deramą Vyskupui pagarbą. Du sekmadienius prieš konsekraciją tikintieji buvo paraginti ir įspėti, kad melstųsi Dievui už savo Vyskupą. Pačią konsekracijos dieną, gruodžio pirmąją, Kaune asistavo du kanauninkai, o su jais ir vyskupijos dvasininkų atstovas, Vilniaus miesto vicedekanas. Kad Vyskupo įžengimas į mūsų katedrą įvyktų kuo iškilmingiausiai ir kad pats Vyskupas pamatytų esąs (iš visų pusių) ir dvasininkijos, ir tikinčiųjų tikrai mylimas ir gerbiamas, padarėme ir paruošėme visa, kas atrodo tokiu atveju reikalinga ir derama. Gerbiame ir iš tiesų mylime Apaštalų Sosto mums duotą Ganytoją, mielu noru reiškiamo jam nuolankumą ir klusnumą. Visa, ką darome, norėdami laimėti Vyskupui palankumą – visa, kas atrodo reikalinga tam tikslui pasiekti – (P. 306) ne todėl, kad trūktų dvasininkijoje ir tikinčioje liaudyje meilės ir klusnumo Apaštalų

¹⁰ Plg.: *Jok 5, 16.* – *Red.*

Sostui ir skirtiems teisėtiems Ganytojams, bet būgštaudami dėl to, kad paskirtas vyskupas lietuvis.

Dvasininkija ir tikintieji gerai žino, kaip lietuviai dvasininkai nacionalistai persekioja lenkus, o kartu atsimena Žemaičių Vyskupo, Ekscelencijos Pono Karevičiaus elgesį su savo dieceziečiais lenkais. Iš karto, vos atlikęs ingresą, į lenkų atstovus, priešingai visokiai teisei ir mandagumui, jis prabilo piktais ir įžeidžiamais žodžiais; tokiu elgesiu Ekscelencija Vyskupas Karevičius visiškai atstūmė nuo savęs dieceziečius lenkus. Kiek galėdami stengiamės sužadinti pasitikėjimą ir meilę Ekscelencijai Ponui Matulevičiui, tačiau negalime nutylėti baimės, kas galėtų būti ateityje, ir atvirai pareiškiame Jūsų Ekscelencijai, kad jei vyskupas mūsų vyskupijoje parodys didesnę palankumą vienai tautybei negu kitoms, lengvai galės liaudį suerzinti, atstumti, tad ir palankumą Apaštalų Sostui susilpninti, sumažinti.

Kalbant apie Ekscelenciją Poną Matulevičių, tikime ir turime viltį, kad jis, labai mylėdamas Dievą ir Bažnyčią ir būdamas išmintingas, gerai atlikinės ganytojo pareigas, o Dievo garbę ir sielų gerį statys aukščiau už žemiškuosius ir žmogiškuosius reikalus.

Visa tai išdėstę, pridedame ir pažymime, kad visi dieceziečiai ir mes dabartinį Vyskupo paskyrimą su visišku klusnumu ir nuolankumu priimame, Vyriausiąjį Kunigą Popiežių kuo didžiausia meile ir klusnumu apgaubiamė ir iš širdies gelmių kuo labiausiai dėkojame už tikrai tėvišką Jo rūpinimąsi mūsų vyskupija. Manome, jog nereikia laikyti už bloga, kad mes, Šventojo Tėvo ir Bažnyčios meilės skatinami, siunčiame informacijas Apaštalų Sostui ir jo Legatams apie tikrąją padėtį vyskupijoje, nes tokios informacijos gali patarnauti Bažnyčios gėriui.

Atrodo dėl reikalingos informacijos trūkumo bus įvykę pastaruosiu metu Mogiliavo Arkivyskupo, Ekscelencijos Pono Vincento Kliučinskio¹¹ (p. 307) ir Žemaičių Vyskupo, Ekscelencijos Pono Pranciškaus Karevičiaus paskyrimai, sukėlę skausmą ir liūdesį dvasininkijai ir tikintiesiems. Kai tik sužibo viltis, kad ir mūsų diecezijai bus parink-

¹¹ Nepavyko nustatyti, kokie priekaištai buvo daromi Vincentui Kliučinskiui (1847–1917), Mogiliovo arkivyskupui metropolitui, Minsko vyskupijos apaštaliniam administratoriui. *Red.*

tas vyskupas, tapo viešai žinoma, jog lietuvių nacionalistai iš visų jėgų stengiasi, kad Vilniaus vyskupijai būtų paskirtas tik lietuvis vyskupas. Tuo tikslu jie ne kartą vyko pas Apaštalų Sosto Nuncijų Bavarijoje, padedami vokiečių valdžios ir kai kurių vokiečių vyskupų. Bet kai mūsų vyskupijos Administratorius, Ekscelencija Ponas Michalkevičius dukart prašė vokiečių valdžią leidimo pasiųsti savo paskirtą kunigą pas minėtąjį Nuncijų, toks leidimas nebuvo duotas. Taigi, kai dėjosi tokie dalykai su mūsų vyskupo paskyrimu ir buvo paskirtas vyskupas lietuvis, nieko nuostabaus, kad nelietuviai dvasininkai ir tikintieji pasijuto prislėgti, bijodamiesi, kad kartais vyskupas savo dieceziečiams lietuviams nerodytų daugiau palankumo negu kitiems, nors lietuviai tesudaro daugių daugiausia šesštą dalį Vilniaus diecezijos gyventojų, o vyskupiniame Vilniaus mieste turi vos 2%.

Su didžiu pasitikėjimu pranešdami apie dalykų padėtį mūsų vyskupijoje, mes reiškiamo kuo didžiausią pagarbą,

Jūsų, Pone Ekscelencija, tarnai – Kapitulos nariai: Baiko Karolis, Hanusovič Jonas, Sadovski Jonas, Savicki Adomas, Volodžko Pranciškus, Ušila Jonas, Liubianec Karolis.

Kapitula nuo pat pradžios sąžiningai ir kuo geriausia valia troško Dievo dvasia nuraminti visuomenę, pasitikėdama didelėmis vyskupo Matulevičiaus dorybėmis, kad paskuis jis savąja ganytojo širdimi sugebės įgyti vyskupijos tikinčiųjų pasitikėjimą ir prisirišimą, taip pat ir vildamasi, jog Apaštalų Sostas, žinodamas padėtį, panorės paraginti vyskupą Matulevičių pradėti valdyti vyskupiją ir tęsti šį darbą labai taktiškai. Paskirtasis vysk. Matulevičius tuo metu buvo apsisotojės viešėjo Kauno srities Marijampolėje, kur turėjo įsteigtą Kunigų Marijonų vienuolyną kunigams lietuviams. Savo nusistatymui ištikima Kapitula (p. 308) deleguoja du savo narius – prelatą Pranciškų Volodzką ir kanauninką Joną Ušilą į Marijampolę savo Ganytojo pasveikinti. Kapitulos delegacija Marijampolėje Vyskupo neaptiko, taigi nuvyko į Kauną, kur pasveikino Vyskupą ir pokalbiu metu labai nuoširdžiai jį prašė nesikonsekruoti Kaune, nes dabartinėmis aplinkybėmis tai padarytų labai negerą įspūdį Vilniaus visuomenei. Vyskupas nematė reikalo į tai atsižvelgti. Nutarta konsekraciją atlikti Kaune. Kapitula į konsekracijos iškilmes Kaune

išsiunčia savo delegaciją: prelatą prepozitą Karolį Baiką, kanauninką Karolį Liubianecą ir Vilniaus miesto vicedekaną, buv. Bernardinų bažnyčios kleboną Joną Kretovičių. Taip pat ir ši delegacija konfidencialiame pokalbyje labai nuoširdžiai ir maloniai prašė Vyskupą teiktis susitikti su vyskupija be tarpininkų, kaip Ganytojas su savo avimis, be Tarybos. Ingresas buvo paskirtas 1918 m. gruodžio 8 d. Kapitula uoliai plušėjo, kad Vyskupo priėmimas Vilniuje būtų kuo iškilmingesnis, stengdamasi palengvinti ir padaryti malonius pirmuosius savo Ganytojo žingsnius, kad išsisklaidytų tas tarpusavio nepasitikėjimas. Deja, atvykęs vysk. Matulevičius pirmąją, t. y. savo ingresso, dieną tą nepasitikėjimą padidino ir pagilino. Šito priežastis buvo Taryba.

Po iškilmingų pamaldų Katedroje įvairios pasaulietinės draugijos ir organizacijos turėjo sveikinti Vyskupą jo rūmuose. Visos lenkų organizacijos atvyko į salę paskirtą valandą, taip pat buvo lietuvių ir gudų atstovai. Tačiau Vyskupas būtinai norėjo, kad pirmoji vieta salėje būtų suteikta Tarybai ir kad ji pirmoji prie jo prieitų. Todėl Vyskupas ilgai laukė jos atvykstant. Tai visus vargino ir nervino. Nuolankios Kapitulos pastabos nieko nedavė. Vyskupas laikėsi savo. Kiek dar palaukęs, Vyskupas siunčia kanauninką lietuvių Kuklą važiuoti ir prašyti Tarybą atvykti, nes jos laukiama. Kun. Kukla (p. 309) grįžo tuščiomis: Taryba griežtai atsisakė, atvykti nepanorėjo; ji jautėsi Kapitulos vikaro Hanusovičiaus įžeista, kad jai per Vyskupo ingressą nebuvo suteikta katedros presbiterijoje 60 vietų, specialiai rezervuotų ir sunumeruotų Tarybos nariams pagal jos norus ir reikalavimus. Prelatas Hanusovičius nurodė nusiųsti mažiau bilietų, paaiškinęs neturįs jokios galimybės rasti vietas presbiterijoje visiems tiems asmenims. Toks Vyskupo Matulevičiaus elgesys per pirmąjį pasirodymą lenkų bendruomenei visus suerzino.

Nepaisant Kapitulos pastangų užtušuoti, bent jau sušvelninti, sumažinti šį labai nemalonų įspūdį, tikinčiųjų širdyse išiziebė nepasitikėjimas vysk. Matulevičiumi, o Vyskupas ir toliau jį gilino: akivaizdžia ganytojiška globa ir rūpesčiu apgaubė kunigus lietuvius bei baltgudžius, ir šie kunigai, pasitikėdami Ganytojo parama, mišriose parapijose lenkus skriaudė, o lietuvius ar baltgudžius ypatingai globojo. Parapijiečių lenkų skundai dėl savo klebonų lietuvių nedavė naudos; kai kurie tokie klebonai sugebėdavo išpešti kurijoje, kas juos skundė Vyskupui, o

paskui skaudžiai keršydavo tiems parapijiečiams. Tuomet parapijiečiai lenkai arba įbauginti tylėjo ir pasitraukdavo nuo savo klebono ir nuo Bažnyčios, arba griebdavosi didelių ir grėsmingų išsišokimų: įsodindavo tokius savo klebonus į vežimą ir išveždavo juos į Vilnių pas Vyskupą Matulevičių, taip nutiko Giedraičiuose kun. Slapšinskiui ir Nemenčinėje kun. Lenartui; arba neleisdavo savo klebonui sakyti pamokslų lietuvių kalba kaip Rodūnioje arba baltgudžių kalba kaip Lavoriškėse. Žinoma, paskui lenkų tautybės parapijiečius ištikdavo bažnytinės bausmės, ir visa tai dar labiau nervino vyskupijos tikinčiuosius ir vis pikčiau nuteikdavo prieš Vyskupą.

Nelaimei, vysk. Matulevičius tuomet priėmė daug kunigų iš svetimų vyskupijų (P. 310) daugelis jų buvo lietuviai ar baltgudžiai; be to, kai kurie iš jų pasirodė esantys blogų, piktinančių polinkių žmonės. Vyskupijoje pastebimai be paliovos smuko kunigiškoji kunnigų dvasia, tuo tarpu vis dažniau ėmė reikštis didelio masto kortavimai, pasilinksmimai, išgertuvės, visokie piktnaudžiavimai ir nuopuoliai. Vyskupas Matulevičius žiūrėjo į tai per daug tolerantiškai, pasitenkindavo švelniais įspėjimais. Kai kurie kunigai buvo pradėję baltgudžių akciją, ėmė sakyti pamokslus baltgudžių kalba, žmonės ėmė maištauti, protestuoti, o Vyskupas savo elgesiu aiškiai ir stipriai palaikė tą baltgudžių sąjūdį bei vyskupijoje darė tokius manevrus, kaip, pavyzdžiui, Drujoje įkūrė Kunigų marijonų vienuoliją baltgudžių kunigams, nepasitaręs su rektoriumi į Kunigų seminariją atsiuntė profesorius baltgudžius, aliumnus baltgudžius pavedė specialiai rektoriaus globai, beveik visą Dysnos dekanatą planingai apsodino kunigais baltgudžiais. Dėl tokios padėtiesgyventojai lenkai ėmė skųstis Lenkijos valdžiai. Tokius kunigus nacionalistus Vyskupas gynė nuo valdžios. Visokios sumaištys vyskupijoje ir vaidai buvo aprašinėjami laikraščių ir žurnalų skiltyse, o dėl to visuomenė dar labiau nusiteikdavo prieš Vyskupą. Vyskupijoje darėsi vis blogiau, liūdniau ir tvankiau; žmonės kalbėjo: „Mes neturime vyskupo, tai ne mūsų vyskupas“. Dvarininkija Vyskupo vizitacijos metu rengdavo susirinkimus ir tardavosi, kaip elgtis su tokiu Vyskupu. Per Vyskupo vardines ar 25-tųjų Šventimų metinių jubiliejų ateidavo sveikinti ir linkėjimų pareikšti tik vienetai, ir tai tik dėl formos. Jau visoje vyskupijoje į Vyskupą Matulevičių nepalankiai žiūrėta. Tikėjimo

gyvenimas vyskupijoje merdėjo, Katalikų Bažnyčia Vilniaus vyskupijoje ėmė menkėti, risti į prarają. Įvairiose vyskupijos vietose savo agitacijas (p. 311) ėmė varyti baptistų, metodistų, Šventojo Rašto aiškintojų ir pan. sektos. Be baltgudžių ir lietuvių akcijos, vyskupas Matulevičius buvo labai neveiklus; atrodė, tarsi jis bijo atsibusti iš savo neveiklumo, kad tuo neprisidėtų prie lenkų reikalų rėmimo, o kaip dėl to kentėjo religinis ir bažnytinis gyvenimas! Kapitula visa tai jautė ir skaudžiai išgyveno. Ne kartą tarėmės, ar viso to nepasakius Vyskupui ir nepaprašius jį keisti elgsenos. Kapitulos dauguma visada manė, kad nieko tai nepadės, o tik dar labiau atstums Vyskupą nuo Kapitulos. Taigi tik kai kurie nariai šia tema kalbėjosi su Vyskupu akis į akį. Tačiau Kapitula laikė savo šventa pareiga pranešti visa tai popiežiaus nuncijui Varšuvoje. Kapitula dukart siuntė savo delegacijas: kartą nuncijui Akilei Račiui, jam būnant Vilniuje, ir kartą – nuncijui Lauriui. Šventasis Tėvas Pijus XI, buvęs nuncijus Lenkijoje Ratis, asmeniškai pažinojo vyskupą Matulevičių ir labai jį vertino; todėl Kapitulos informaciją Šv. Tėvas priimdavo nenoriai ir įtariai. Net Lenkijos Karalystės vyskupai, pažinoję vyskupą Matulevičių iš ankstesnės jo veiklos, ypač Jo Eminencija kardinolas Kakovskis ir Poliesės vyskupas Pšezdzeckis jokių būdu nenorėdavo patikėti Vilniaus kapitulos pranešimais apie antilenkišką vyskupo Matulevičiaus veiklą ir įtardavo Kapitulai polonofiliškomis intrigomis. Todėl Kapitula turėjo nutilti. O pasauliečiai organizavo stiprią akciją dėl Vyskupo pašalinimo iš Vilniaus. Šventajam Tėvui išsiuntė du ar tris išsamius memorialus apie Bažnyčios padėtį Vilniaus vyskupijoje ir kad pagrindinė tokios skaudžios padėties priežastis yra antilenkiškas vyskupo Matulevičiaus nacionalizmas; šia tema siųsdavo ištisus straipsnius į prancūzų *Bulletin Catholique*, kurį skaitydavo kardinolai. Vidurio Lietuvos laikais į Romą buvo nusiųstas kaip Lenkijos ambasados atašė (p. 312) kun. dr. Leonas Puciata, kuris ten informuotų apie Vilniaus vyskupijos Bažnyčios reikalus.

Kai vysk. Matulevičius 1923 m. buvo išvykęs į Romą *ad limi-
ta Apostolorum*, visa vyskupija vylėsi, kad Šventasis Tėvas Vyskupą jau ten ir pasilaikys. Tačiau kai vysk. Matulevičius buvo begrižtas į Vilnių, geležinkelininkai jau buvo pasirengę prievarta nuvežti Vyskupo vagoną iki Lietuvos sienos ir Vyskupą išlaipinti už pasienio linijos. Tik dėl labai

energingų generalinio vikaro¹² veiksmų, transporto viršininkui padedant, pavyko išvengti šios lemtingos katastrofos. Taip pat 1923 m. Kapitula sužinojo, kad Visų Šventųjų iškilmės dieną numatoma pasikėsinti prieš vysk. Matulevičių ir neįleisti jo į pamaldas katedroje. Kapitula paprašė prelatą Michalkevičių¹³ įspėti Vyskupą, kas gali ištikti. Gal dėl to, kad vysk. Matulevičius tą dieną daug anksčiau nei paprastai atėjo į katedrą ir sėdo klausyklon klausyti tikinčiųjų išpažinčių, o gal dėl to, kad sąmokslininkams lemiamą akimirką pritrūko drąsos, tuomet neįvyko jokie nelaimingo atsitikimo. Atmosfera Vilniaus vyskupijoje darėsi vis grėsmingesnė ir kelianti vis didesnį pasipiktinimą. Net viešuose mitinguose pasigirdavo didelio nepasitenkinimo vysk. Matulevičiumi balsai. Kapitula dėl to sielvartavo, tik tarpusavyje apie tai kalbėjosi, tačiau jautėsi visiškai bejėgė. Vylėsi tik Dievu ir Švenčiausiosios Aušros Vartų Motinos globa.

Kapitula taip pat matė, kiek daug vyskupija dėl tokio vysk. Matulevičiaus elgesio praranda net ir materialiniu požiūriu; pavyzdžiui, Lenkijos valdžia buvo gražinusi Vilniaus vyskupui kadaise Rusijos valdžios konfiskuotą didelį Trinapolio dvarą. Savo dokumente Lenkijos vyriausybė aiškiai pabrėžė, jog gražina Trinapolį asmeninei vyskupo rezidencijai. Vyskupas Matulevičius Trinapolio pastatuose įkūrė lietuviškas prieglaudas, į kurias kunigai lietuviai verbavo iš kaimų neturtingus lenkus vaikus ir čia juos lietuvinu. (P. 313) Žinoma, vyriausybė apie tai sužinojo. Menamų įvairių formalių komplikacijų dingstimi ji atėmė iš Vyskupo kone visą Trinapolį ir paliko tik nedidelę dalį su pastatais ir bažnyčia. Tas pats atsitiko ir su Berezvečo dvaru. Vyriausybė jau buvo atidavusi tą milžinišką dvarą diecezinei kunigų seminarijai; jau buvo sutvarkyti net visi reikalingi dokumentai ir atliktas perdavimo aktas; tačiau netrukus vyriausybė, sunerimusi dėl vysk. Matulevičiaus ketinimų Berezveče įkurti baltgudžių įstaigą, perdavimą atšaukė ir, prisidengdama

¹² Vyskupo Kazimiero Michalkevičiaus. (*Red.*)

¹³ Pats vysk. Matulaitis 1923 m. lapkričio 21 d. rašė kun. Andriejui Cikotai: „Buvo neseniai pas mane viena poniutė perspėdama, kad mane žadą užmušti Katedroje. Sakiau, kad apsaugos neturiu, gali tai padaryti, kada nori; o aš nesitrauksiu iš vietos, kol Šventasis Tėvas lieps būti Vilniuje“. Cituoja T. Górski, Palaimintasis Jurgis Matulaitis, Kaunas 2009, p. 380. Matyti, ta žinia buvo plačiai pasklidusi. (*Red.*)

žemės ūkio mokyklos įsteigimo ten projektu, visą Berezvečą išnuomojo Vilniaus Žemės ūkio draugijai; todėl Seminarija neteko tos didžiulės ir gražios valdos.

Praėjusių metų birželį vysk. Matulevičius išvyko pataisyti sveikatos į Ciechocinęką. Rugsjūčio 3-ąją vyskupas atsiuntė Kapitulai raštą, kad Šventasis Tėvas teikėsi priimti jo dimisiją ir kad šią akimirką jis atsisveikina su Vilniaus vyskupija, o Kapitulą įgalioja išsirinkti Kapitulos vikarą. Taip baigėsi vyskupo Matulevičiaus Vilniaus vyskupijos valdymas. Žinią apie vysk. Matulevičiaus pasitraukimą iš Vilniaus, apie jo Vilniaus vyskupo sosto atsisakymą džiaugsmingai sutiko visa lenkų visuomenė ir sveikai mąstantys žmonės, kurie sielvartavo dėl tikėjimo ir religinio gyvenimo nuosmukio vyskupijoje.

Baigiant reikia pabrėžti, kad kiekvienas, nesvarbu kas jis būtų, dvasininkas ar pasaulietis, inteligentas ar prastuolis, miestietis ar kaimietis, asmeniškai susidūręs su vysk. Matulevičiumi, pajusdavo tokią didelę Vyskupo išmintį ir šviesų protą, tokią pusiausvyrą ir ramybę, tokį supratingumą ir nuoširdumą visame kame, kad atsiskirdavo giliai sujaudintas nepaprastos šio didelio žmogaus dvasios. Kiek daug vyskupas Matulevičius, turėdamas tokias nuostabias proto ir širdies savybes, galėjo nuveikti Bažnyčiai mūsų vyskupijoje, jei ne tas nelaimingas lietuviškas ir baltgudiškas šovinizmas!

Nenuginčijama yra tai, (P. 314) kad šie septyneri Vyskupo Matulevičiaus buvimo Vilniuje metai mūsų vyskupijos Bažnyčiai yra prarasti; o per tuos paskutiniuosius metus atsiradusi nedarna tarp vyskupijos dvasininkų, tikinčiųjų ir religiniame gyvenime labai apsunkins ganytojo darbą Vyskupui įpėdiniui.

+ Kazimieras Michalkevič, Vysk.
Prelatas Hanusovič
Kun. Prelatas J. Sadovski
Prelatas Savicki
Prelatas kun. Volodžko
Prelatas J. Ušilo
Kanauninkas Karolis Liubianec

J. E. ARKIVYSKUPAS, APAŠTALINIS LIETUVOS VIZITATORIUS JURGIS
MATULEVIČIUS UŽGESO KAUNE 1927 M. SAUSIO 27 D. RYTA

J. E. Vilniaus Arkivyskupas metropolitas kartu su Kapitula, kitą dieną sužinoję apie buvusio Vilniaus Vyskupo mirtį, delegavo kun. kanauninką Chaleckį atlikti paskutinį patarnavimą a. a. Arkivyskupui Matulevičiui. Sutvarkę Vilniuje sienos kirtimo formalumus, kanauninkas Chaleckis kartu su Kurijos notaru kun. Viskantu išvažiavo automobiliu iš Vilniaus į Kauną arčiausio Lenkijos-Lietuvos pasienio punkto link sausio 28 d. pusę penkių vakaro. Dėl užpustyto kelio delegatai vargais negalais apie 9 val. vakaro pasiekė Lenkijos pasienio sargybos postus. Paskui pėsti be jokių kliūčių nuėjo du kilometrus iki arčiausio Lietuvos pusės Skirmantiškių kaimo, nesusitikdami Lietuvos pasienio sargybinių. Iš Skirmantiškių arkliais (p. 315) nuvažiavo (p. 315) į Vievjį; čia stotyje sausio 29 d. 4 val. ryto nusipirko traukinio bilietus į Kauną, bet vietiniai Lietuvos valdžios pareigūnai neleido įsėsti į vagoną, motyvuodami tuo, jog iš Kauno dar nėra gauta leidimo atvažiuoti Vilniaus delegatams. Leidimas atėjo tik 9 val., kai jau nebuvo jokios galimybės spėti į laidotuves, kurios įvyko 11–12 val. Kaune. Delegatai apsiribojo J. E. Kauno arkivyskupui Juozapui Skvireckui išsiųsta užuojautos telegrama: „Negalėdami asmeniškai atlikti paskutinio patarnavimo a. a. Arkivyskupui Matulevičiui, nors jau nuo vidurnakčio esame Vievyje, J. E. Vilniaus Arkivyskupo ir Kapitulos vardu perduodame giliausią užuojautą Jūsų Ekscelencijai, Lietuvos episkopatui ir dvasininkijai. Kanauninkas Liucijonas Chaleckis, šambelionas Antanas Viskantas“.

Tą pačią sausio 29 dieną Vilniaus bazilikoje įvyko gedulinės pamaldos už a. a. Arkivyskupo Matulevičiaus vėlę. Requiem aeternam dona ei, Domine!¹⁴

¹⁴ Atrodo, rašyta kan. L. Chaleckio ranka, bet niekieno nepasirašyta. Nėra kan. Chaleckio parašo ir po laiškais apaštaliniam vizitatoriui (*Red.*).